

графія. - К.: Парлам. вид-во, 2004. - С. 295. **17.** *Алексеев С. С.* Общая теория государства и права. - М.: Юрид. лит-ра, 1982. - Т. 2. - С. 238-239; *Козюбра Н. И.* Социалистическое право и общественное сознание. - К.: Вища школа, 1979. - С. 80-81; *Козюбра Н. И.* Методологические проблемы юридической науки. - К.: Вища школа, 1991. - С. 124. **18.** *Алексеев А. А.* Право: азбука-теория-философия: Опыт комплексного исследования. - М.: Статут, 1999. - С. 91-94; *Засць А. П.* Правова держава в контексті новітнього українського досвіду. - К.: Парлам. вид-во, 1999. - С. 136-137; *Козловський А. А.* Право як пізнання: Вступ до гносеології права. - Чернівці: Рута, 1999. - С. 135. **19.** Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. - Ст. 57. **20.** Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 1997-2001: У 2 кн. - Кн. 1. - С. 41. **21.** *Ющук О. І.* Теоретичні основи законодавчого процесу: Монографія. - К.: Парлам. вид-во, 2004. - С. 295-297. **22.** *Тилле А. А.* Время, пространство, закон. - М.: Юрид. лит-ра, 1965. - С. 22. **23.** ВВР України. - 2001. - N 11. - Ст. 47. **24.** ВВР УРСР - 1971. - Додаток до N 50. - Ст. 375; 1988. - N 23. - Ст. 556; 1991. - N 23. - Ст. 267. **25.** ВВР України. - 1997. - N 37. - Ст. 238; 1998. - N 14. - Ст. 53; N 20. - Ст. 101; N 25. - Ст. 147; 1999. - N 5-6. - Ст. 39; - N 15. - Ст. 83; N 32. - Ст. 264. **26.** ВВР України. - 1998. - N 45. - Ст. 273. **27.** *Недбайло П. Е.* Применение советских правовых норм. - М., 1960. - С. 303.

В. І. РИНДЮК,
молодший науковий співробітник
Центру теоретичних проблем законотворчості
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України

ДО ВИЗНАЧЕННЯ ВИДІВ ЗАКОНОДАВЧОЇ ТЕХНІКИ

Вивчаючи проблеми законодавчої техніки, дослідники так чи інакше звертаються до її диференціації на види. Вони досліджують окремі види законодавчої техніки, які визначають за різними критеріями. Зокрема, розглядаються такі види законодавчої техніки, як техніка оприлюднення, техніка інкорпорації і консолідації, кодифікаційна техніка, техніка систематизації, техніка кримінального законодавства, техніка визнання нормативно-правових актів такими, що повністю або частково втратили чинність, техніка внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів тощо.

Деякі автори досліджують законодавчу техніку відповідної галузі права, зокрема конституційного, цивільного, адміністративного, трудового, кримінального тощо. М. Д. Шаргородський виділяв «техніку кримінального закону», а М. І. Ковальов - «техніку кримінального законодавства»¹.

Інші дослідники диференціюють законодавчу техніку на види залежно від змісту її елементів (приймів, методів, правил, процедур). Зокрема, А. А. Ушаков розрізняє «зовнішню законодавчу техніку» (питання, пов'язані з ор-

ганізацією правотворчої діяльності) та «внутрішню законодавчу техніку» (питання, пов'язані безпосередньо з результатом правотворчої діяльності, тобто з його формою)². Аналогічно А. К. Анджелеску виділяє «зовнішню законодавчу техніку» - порядок підготовки закону, процедура, яка використовується законодавцем, і прийняття (голосування) закону, та «внутрішню законодавчу техніку» - прийоми власне законодавчої техніки³.

У радянській юридичній літературі законодавча техніка досліджувалася переважно в контексті систематизації та кодифікації законодавства. А. А. Ушаков навіть зазначав, що оскільки завданням законодавчої техніки є створення найдосконалішого права з точки зору здійснення його на практиці, а кодифікація якраз і є таким засобом, то вчення про законодавчу техніку в основному зводиться до вчення про найдосконаліші форми і способи здійснення кодифікації⁴.

У новітній юридичній літературі також в основному досліджується такий вид законодавчої техніки, як кодифікаційна. При цьому остання визначається як сукупність правил впорядкування правового матеріалу, розміщення його за окремими розділами та рубриками, сукупність вироблених правил, прийомів, методів і засобів, що використовуються в процесі діяльності відповідних державних органів, по зовнішній і внутрішній обробці та вдосконаленню чинного законодавства з метою приведення його в єдину логічну систему⁵; як засоби, прийоми здійснення кодифікації та створення кодифікованих актів, а також правила їх застосування⁶; як сукупність особливих прийомів законодавчої техніки⁷. В. М. Тарасюк зазначає, що для кодифікаційної техніки, на відміну від законодавчої, характерною рисою є її вторинність. Це означає, що кодифікаційна техніка застосовується для систематизації фактичного законодавчого матеріалу, а не тільки для вироблення проектів законів⁸.

Визначаючи види законодавчої техніки, ми будемо виходити з нашого розуміння її поняття⁹. Законодавча техніка як необхідний спосіб законодавчої діяльності державного апарату, є системою юридико-мовних та юридико-логічних прийомів, методів, юридичних процедур і спеціально-юридичних засобів законодавчої діяльності державного апарату по виробленню юридичних норм у формі законодавчих актів з метою встановлення належного правопорядку в суспільстві. Законодавча техніка має внутрішні форми - прийоми, методи, процедури, які відображають структуру способу здійснення законодавчої діяльності державним апаратом, та зовнішні форми - юридико-мовні, юридико-логічні та юридико-процедурні, які відображають диференціацію прийомів, методів і процедур законодавчої техніки залежно від їх змісту.

У цьому загальному понятті законодавчої техніки знайшли відображення її сутнісні характеристики. Згідно з науковою методологією подальше дослідження поняття законодавчої техніки передбачає рух від загального до особливого у цьому понятті, до розрізнення особливих видів законодавчої техніки, в яких згадані загальні характеристики знаходять кожного разу особливе втілення¹⁰.

Виходячи з наведеної дефініції законодавчої техніки, перше визначення основних видових форм законодавчої техніки впливає з її зовнішніх форм: *мов-*

на, логічна та процедурна законодавча техніка. Однак поділ законодавчої техніки на мовну, логічну і процедурну пронизує всі види законодавчої техніки. Юридико-мовна, юридико-логічна та юридико-процедурна форми є сутнісними, загальними родовими характеристиками законодавчої техніки, які виявляються в усіх її видах. Разом з тим кожний вид законодавчої техніки має свої особливості, певну специфіку. Тобто є загальні для всіх видів законодавчої техніки юридико-мовні та юридико-логічні прийоми, методи та юридичні процедури - і разом з тим кожний вид законодавчої техніки має свої спеціальні юридико-мовні та юридико-логічні прийоми, методи та юридичні процедури.

Зміст законодавчої діяльності як діяльності по виробленню законодавчих актів зводиться до того, що остання складається з трьох основних стадій: розробки проекту закону, прийняття закону та введення в дію закону. Ці основні стадії стосуються всіх законодавчих актів, необхідним способом вироблення яких є законодавча техніка. Разом з тим визначати види законодавчої техніки залежно від цих стадій не можна, оскільки кожна з них має частковий характер. Тобто кожна з цих стадій лише частково охоплює законодавчу діяльність, а отже, не може виступати як спосіб законодавчої діяльності в цілому.

При визначенні видів законодавчої техніки, ми виходимо з того, що необхідно обрати ключову ознаку. Оскільки законодавча техніка є способом законодавчої діяльності державного апарату, тобто діяльності, підпорядкованої виробленню законодавчих актів, то, отже, об'єктивну основу для класифікації видів законодавчої техніки має становити насамперед характер законодавчих актів.

Якщо відштовхуватися від характеру законодавчого акта, як основи класифікації, то залежно від того, який його аспект ми обираємо, можна отримати різні класифікації. В теорії права розрізняють законодавчі акти за їх значенням і місцем у системі законодавства (конституції, конституційні закони, звичайні (поточні) закони, забезпечувальні (оперативні) закони); за терміном дії (постійні, тимчасові, надзвичайні); за суб'єктами законотворчості (прийняті громадянським суспільством (народом) в результаті референдуму та прийняті законодавчим органом держави); за межами дії (закони України та закони Автономної Республіки Крим); за структурною формою (кодифіковані та некодифіковані); за галузевою ознакою (конституційні, цивільні, адміністративні і т. д.); за сферами суспільного життя (закони в галузі регулювання економіки, політики, соціальної сфери і т. д.) тощо¹¹.

Можна поділяти законодавчі акти також залежно від первинного чи вторинного характеру правового регулювання відповідної сфери суспільних відносин; залежно від того, приймається законодавчий акт, який здійснює первинне регулювання відповідних суспільних відносин, чи приймається законодавчий акт про внесення змін до законодавчого акта (актів) і т. д.

Ми будемо виходити із загальної диференціації законодавчих актів на конституційні, звичайні та субститутивні, як найістотнішої¹². Найбільшу кількість законодавчих актів, які приймаються Верховною Радою України, складають звичайні закони. Звичайний закон - це закон, що приймається Верховною Радою України у порядку загальної законодавчої процедури з усіх питань за-

конодавчого регулювання, за винятком тих питань, які регулюються безпосередньо Конституцією України. Конституційний закон - це закон, яким вносяться зміни до тексту Конституції або припиняється чинність окремих її положень¹³. Щодо субститутивних законодавчих актів, то на сьогодні практика делегування законодавчих повноважень в нашій державі припинена.

У кожного з цих видів законодавчих актів використовуються юридично-мовні, юридико-логічні прийоми, методи та юридичні процедури, і в кожному з названих випадків є три стадії законодавчої діяльності: розробка проекту акта, його прийняття та введення в дію. Основним видом законодавчих актів є звичайні закони. Разом з тим існують певні особливості вироблення окремих різновидів цих законів. Виходячи з цього, ми вважаємо виправданим диференціювати законодавчу техніку, поділяючи її на дві частини: загальну законодавчу техніку та спеціальну законодавчу техніку.

Загальна законодавча техніка - це юридико-мовні та юридико-логічні прийоми, методи, юридичні процедури та спеціально-юридичні засоби, які використовуються при виробленні всіх видів законодавчих актів. *Спеціальна законодавча техніка* включає певні особливості вироблення того чи іншого виду законодавчих актів. Зокрема, в рамках спеціальної законодавчої техніки можна розглядати особливості техніки підготовки конституції, конституційних законів, техніку внесення змін, техніку упорядкування законодавства, а також особливості використання законодавчої техніки щодо окремих видів законів (основ законодавства, законів про ратифікацію та денонсацію міжнародних договорів, закону про Державний бюджет України, законів про затвердження указів Президента України, закону про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим тощо).

Юридико-мовні прийоми, методи загальної законодавчої техніки. Законодавчий акт є письмовим літературним твором і пишеться літературною мовою з дотриманням усіх загальноприйнятих на момент вироблення акта правил граматики і синтаксису. Разом з тим, мова законодавчого акта має ряд специфічних особливостей, що зумовлюється тим, що законодавчий акт відіграє в соціальному житті особливу роль: надає юридичні права та покладає обов'язки, встановлює юридичну відповідальність, тобто є засобом регулювання суспільних відносин, владного впливу на людську поведінку.

Основними вимогами до стилю законодавчого акта є офіційність, документальність, позбавлений індивідуальності характер викладу, експресивна нейтральність (депресивність, відсутність емоційного забарвлення), стандартність, стереотипність і формалізація, ясність (простота, зрозумілість, доступність, дохідливість), максимальна точність (чіткість, однозначність, недвозначність), по можливості, економічність (компактність, лаконічність, стислість) і повнота (вичерпність, цілісність, завершеність викладу, юридична змістовність, інформативність), зв'язність і логічна послідовність. За кожною з названих рис стилю законодавчого акта стоять відповідні юридико-мовні прийоми та методи. У юридичній літературі ці прийоми, методи систематизовані не за вимогами до стилю законодавчого акта, а за видами мовних (лексичних) засобів - терміни, слова, словосполучення, речення, аббревіатури, правові символи.

У текстах законодавчих актів використовується чотири види термінів: 1) загальноживані терміни; 2) загальноживані терміни, що мають у законодавчому акті особливе, більш точне, спеціальне значення; 3) професійні (технічні) терміни; 4) юридичні терміни. Основна вимога щодо використання термінів у законодавчих актах полягає в дотриманні так званої термінологічної уніфікації (однозначність, загальновизнаність, стабільність і доступність термінології).

Наступна група юридико-мовних прийомів, методів стосується використання в текстах законодавчих актів різних видів лексики. Як відомо, залежно від походження, активності використання та інших обставин, слова поділяють на самостійні лексичні групи: професіоналізми, архаїзми, історизми, діалектизми, жаргонізми, іншомовні слова (словосполучення).

Такі юридико-мовні прийоми, як синонімія, омонімія, антонімія, побудовані на основі використання семантичних властивостей слів. Ще одна група юридико-мовних прийомів, методів стосується особливостей побудови словосполучень, речень у тексті законодавчого акта. У текстах законодавчих актів мають також свої особливості використання правові аббревіатури та правові символи.

Юридико-логічні прийоми, методи загальної законодавчої техніки. Законодавчий акт - це результат людського мислення. Мислення людини відбувається не хаотично, а підпорядковується певним логічним законам. Під законами логіки розуміють внутрішній, необхідний, сутнісний зв'язок між думками. Логічні закони є об'єктивними і не залежать від волі та свідомості людини. Влада законів логіки над людиною зумовлена тим, що вони є відображенням у людському мисленні закономірностей об'єктивного світу. Людина застосовує їх інтуїтивно, не усвідомлюючи, що в кожному правильно побудованому судженні використовується той чи інший логічний закон¹⁴.

Законодавчий акт формується з дотриманням насамперед законів формальної логіки, зокрема, закону протиріччя, закону виключення третього та закону тотожності. Саме на особливості використання цих основних законів логіки при виробленні законодавчих актів звертається увага в юридичній літературі¹⁵. С. С. Алексєєв вважає, що одним із напрямів роботи над удосконаленням законодавства може бути підвищення рівня «формальної логічності» даної юридичної системи, її підрозділів, усунення існуючих тут недоліків, досягнення гранично можливої логічної досконалості діючого права¹⁶.

З точки зору логіки права до законодавчого акта висуваються такі вимоги: дотримання принципів права, логічна єдність, логічна повнота й системність, логічна послідовність.

Керівне, спрямовуюче значення при виробленні законодавчих актів з точки зору їх логіки мають принципи права. Дотримання принципів права «усе, що не заборонено, дозволено» та «усе, що не дозволено, заборонено» пов'язане із загальними дозволами та загальними заборонами в праві. В юридичній літературі дозволи і заборони, а разом з ними і позитивні зобов'язання розглядаються як способи (методи) правового регулювання та виражаються в дозволяльних, заборонювальних, зобов'язувальних правових положеннях. Однак,

на відміну від позитивних зобов'язань, буття яких не виходить за межі конкретних зобов'язувальних положень, дозволи і заборони, виражаючись у конкретних дозволяючих та забороняючих положеннях, водночас мають у праві власне буття, виступають у вигляді загальних і вихідних нормативних регулювальних начал¹⁷. Загальні дозволи і загальні заборони знаходяться у системному взаємозв'язку, що визначає принципи розвитку всієї системи права. Ці принципи засновані на схемі «дозволено - заборонено». Принципи «що дозволено - те не заборонено» та «що заборонено - те не дозволено» є абсолютними принципами й поширюються на всю систему права. Принцип «що не заборонено - те дозволено» є визначальним для прав громадян, а принцип «що не дозволено - те заборонено» - для регулювання діяльності органів державної влади та посадових осіб.

При формулюванні юридичних норм слід дотримуватися принципу права: суб'єктивному праву завжди відповідає юридичний обов'язок. Юридичний обов'язок, як міра належної поведінки, зобов'язує суб'єкта поводитися таким чином, як це визначено в юридичній нормі. У зобов'язаного суб'єкта не повинно бути іншого варіанта поведінки, як сумлінне виконання покладеного на нього обов'язку. Саме ця особливість юридичного обов'язку і створює нерозривний зв'язок суб'єктів правовідношення - права управненої сторони правовідношення можуть бути реалізовані тільки завдяки діям зобов'язаної сторони. Внаслідок цієї специфіки юридичного обов'язку при виробленні закону необхідно слідкувати за тим, щоб не створювалося ситуацій, коли встановлюються суб'єктивні права, але не покладається юридичний обов'язок задоволення цих прав¹⁸.

Логічна єдність законодавчого акта передбачає єдиний предмет правового регулювання. Логічна повнота нормативно-правового регулювання означає, що в законі закріплені всі необхідні елементи правовідносин, що регулюються, - кожна юридична норма має повну конструкцію (гіпотезу, диспозицію і санкцію), або містяться посилання на інші законодавчі або підзаконні нормативно-правові акти, в яких закріплено відсутні елементи норми. Вимога системності означає, що юридичні норми повинні становити систему положень, органічну частину єдиного цілого - системи законодавства, бути послідовно погодженими з іншими діючими нормами, не суперечити їм¹⁹. Юридико-логічними прийомами, методами повного і системного викладу законодавчих актів є нормативна побудова, юридична конструкція, галузева типізація, прямий (повний), відсильний і бланкетний прийоми викладення юридичних норм, прийоми посилання та відсилання.

Принцип права «усяке правопорушення передбачає юридичну відповідальність» знаходить своє відображення в юридико-логічному прийомі «нормативна побудова». Суть цього прийому в тому, які кожна юридична норма обов'язково містить три елементи - гіпотезу, диспозицію та санкцію. Разом з тим це не означає, що всі три елементи юридичної норми мають бути викладені в одній статті законодавчого акта. Елементи юридичної норми можуть бути виражені в нормативних положеннях різних законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, однак всі три елементи норми мають обов'язково

бути присутні в системі нормативно-правових актів. Зокрема, Л. Ф. Апт зазначає, що для того, щоб сконструювати саму юридичну норму в повному об'ємі, представити юридичну норму як відособлений, самостійний регулятор суспільних відносин, доводиться «збирати» її з низки нормативних положень²⁰.

Зміст юридичних норм у тексті закону викладається у вигляді правових положень - правових формул, що виражають закінчену думку²¹. Прийомів формулювання правових положень надзвичайно багато. Зокрема, велика група прийомів законодавчої техніки стосується визначення понять (дефініцій) у текстах законодавчих актів: прийом визначення понять через перерахування, прийом визначення понять через рід і виду відмінність, прийом класифікації понять, прийом цифрового вираження, прийом «підміни понять», оціночні поняття, прийом перерахування (вичерпного та приблизного), прийом винесення за дужки, прийом використання правових застережень тощо. Юридичні презумпції та юридичні фікції називають спеціальними прийомами законодавчої техніки.

Вимога логічної послідовності законодавчого акта передбачає викладення всіх правових положень, що містяться в ньому, у певній послідовності і взаємозв'язку між собою²². Ця вимога визначає і структуру законодавчого акта: 1) заголовок; 2) преамбула (у разі необхідності); 3) поділ тексту закону на структурні частини, органічно пов'язані між собою (статті, частини, пункти, підпункти, абзаци, глави, розділи); 4) перехідні та прикінцеві положення; 5) додатки (у разі необхідності). Законодавчий акт забезпечується також реквізитами.

Юридичні процедури загальної законодавчої техніки. Процедура прийняття законодавчих актів Верховною Радою України визначена Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України. Законодавчі акти приймаються виключно на пленарних засіданнях Верховної Ради України шляхом голосування більшістю від її конституційного складу, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Законодавчі акти мають розглядатися за процедурою трьох читань. Згідно зі ст. 94 Конституції України закон підписує Голова Верховної Ради України і невідкладно направляє його Президентові України. Президент України протягом п'ятнадцяти днів після отримання закону підписує його, беручи до виконання, та офіційно оприлюднює його або повертає закон зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями до Верховної Ради України для повторного розгляду. У разі якщо Президент України протягом встановленого строку не повернув закон для повторного розгляду, закон вважається схваленим Президентом України і має бути підписаний та офіційно оприлюднений. Якщо під час повторного розгляду закон буде знову прийнятий Верховною Радою України не менш як двома третинами від її конституційного складу, Президент України зобов'язаний його підписати та офіційно оприлюднити протягом десяти днів. У разі якщо Президент України не підписав такий закон, він невідкладно офіційно оприлюднюється Головою Верховної Ради України і опубліковується за його підписом.

Розглядаючи *спеціальну законодавчу техніку*, слід виділити в її рамках техніку вироблення конституційних законів, техніку внесення змін до законодавчих актів і техніку упорядкування законодавства.

Особливістю *техніки вироблення конституційних законів* є, зокрема, спеціальна юридична процедура їх прийняття, яка встановлена розділом XIII Конституції України та главою 25 Регламенту Верховної Ради України, найбільш загальний характер положень конституційних законів тощо.

Особливістю *техніки внесення змін до законодавчих актів* є, зокрема, спеціальна структура законодавчого акта про внесення змін. У тексті закону про внесення змін зазначаються: а) назва, дата та номер закону, до якого вносяться зміни; б) номер і назва статті закону, до якої вносяться зміни, а при необхідності також номер її частини, пункту, підпункту, номер і назва глави, розділу, що змінюються; в) характер зміни (доповнення, виключення, заміна, виклад у новій редакції); г) текст зміни з викладом тексту статті, її частини, пункту, підпункту, глави, розділу у новій редакції.

Аналізуючи практику діяльності Верховної Ради України щодо прийняття законів про внесення змін до законодавчого акта (актів), можна відзначити, що в різних випадках закони про внесення змін мають різну структуру. Так, у разі потреби внесення незначної кількості змін у чинний закон (закони) приймається закон про внесення до нього (них) змін, в якому перераховуються зміни та доповнення, які необхідно внести. При необхідності внесення у чинний закон значної кількості змін, закон викладається в новій редакції. Якщо змінюються принципи, концептуальні засади правового регулювання відповідних суспільних відносин, то приймається новий закон на заміну чинного.

Техніка *упорядкування законодавства* в основному є технікою вироблення кодифікаційних актів. Особливістю кодифікаційних актів є, зокрема, спеціальна їх структура: як правило, кодифікаційні акти мають загальну та особливу частини. Положення загальної частини відбивають усе загальне, головне, властиве всім суспільним відносинам, що регулюються, а положення особливої частини закріплюють специфіку окремих видів суспільних відносин. Положення загальної частини переважно формулюються абстрактним способом, а в особливій частині переважає казуїстичний спосіб.

Запропонований підхід до диференціації законодавчої техніки на види дає можливість не вивчати в рамках кожного виду спеціальної законодавчої техніки загальні юридико-мовні та юридико-логічні прийоми, методи, юридичні процедури, спеціально-юридичні засоби, які використовуються при виробленні всіх видів законодавчих актів, і відносити їх до загальної законодавчої техніки. В рамках спеціальної законодавчої техніки слід досліджувати тільки особливі юридико-мовні та юридико-логічні прийоми, методи, юридичні процедури, спеціально-юридичні засоби, які використовуються виключно при виробленні того чи іншого виду законодавчого акта.

1. Шаргородский М. Д. Техника и терминология уголовного закона // Советское государство и право. - 1948. - № 1. - С. 58-65; Ковалев М. И. О технике уго-

ловного законодавства // Правоведение. - 1962. - № 3. - С. 142-146. **2.** Ушаков А. А. О понятии юридической техники и ее основных проблемах // Ученые записки Пермского государственного университета. - 1961. - Вып. 5 (Юрид. науки). - Т. XIX. - С. 82. **3.** Наишц А. Правотворчество: теория и законодательная техника. - М., 1974. - С. 139-140. **4.** Ушаков А. А. Указ, работа. - С. 81. **5.** Тарасюк В. М. Юридична, законодавча та кодифікаційна техніка // Правова держава: Щорічник наук, праць. - К., 1997. - Вип. 8. - С. 252-254. **6.** Позорелов Є. В. Кодифікаційна діяльність в правовій системі України (загальнотеоретичний аспект): Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Ун-т внутрішніх справ МВС України. - Х., 2000. - С. 13. **7.** Рогач О. Я., Бисага Ю. М. Кодифікаційні акти в системі законодавства України. - Ужгород: Ліра, 2005. - С. 77. **8.** Тарасюк В. М. Цит. праця. - С. 252-254. **9.** Риндюк В. І. Законодавча техніка: підходи до визначення поняття // Правова держава: Щорічник наук, праць. - К., 2004. - Вип. 15. - С. 345-353; Риндюк В. І. До питання визначення поняття і видів юридичної техніки // Держава і право: 36. наук. праць. - К., 2005. - Вип. 27. - С. 71-78; Риндюк В. І. Юридична діяльність і форми юридичної техніки // Правова держава: Щорічник наук, праць. - К., 2006. - Вип. 17. - С. 391-399. **10.** Ющик О. І. Правова реформа: загальне поняття, проблеми здійснення в Україні. - К., 1997. - С. 70-75. **11.** Скакун О. Ф. Теория государства и права: Учебник. - Х., 2000. - С. 350-351. **12.** Ющик О. І. Законодавчі акти в системі законодавства України // Парламентська реформа: теорія та практика. - К., 2001. - С. 160. **13.** роПаІга<За.Şоу.иа. **14.** Ивин А. А. Логика для юристов: Учеб. пособие. - М.: Гардарики, 2004. - С. 72-73; Жеребкін В. С. Логіка: [Підруч. для юрид. вузів і фак.]. - Х.: Основа, 1995. - С. 93. **15.** Власенко Н. А. Основы законодательной техники: Практическое руководство. - Иркутск, 1995. - С. 37-42; Шугрина Е. С. Техника юридического письма: Учеб.-практ. пособие. - 3-е изд. - М., 2001. - С. 66-67. **16.** Алексеев С. С. Право: азбука - теория - философия: Опыт комплексного исследования. - М.: Статут, 1999. - С. 179. **17.** Алексеев С. С. Общая теория права: В 2 т. - М.: Юрид. лит., 1981. - Т. I. - С. 263-265. **18.** улуу/іехесі.ги. **19.** Там само. **20.** Ант Л. Ф. Формы выражения и изложения правовых норм в нормативных актах: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / ВНИИСЗ. - М., 1973. - С. 9. **21.** Чухвичев Д. В. Законодательная техника. - М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2006. - С. 198-199. **22.** Там само. - С. 171.

Л. І. ПРИГАРА,
аспірантка Київського
університету права НАН України

ЗАСОБИ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ ПРАВЗАСТОСОВЧИХ АКТІВ

Актуальність і затребуваність наукового дослідження проблем юридичної техніки постійно відзначається в юридичній науці. Л. О. Морозова твердить, що метою юридичної техніки є «оптимальне регулювання суспільних відносин, забезпечення простоти нормативного матеріалу, адекватне мовленнєве ви-